

**UN VOLUM RAR: *ROBINSON CRUZOE SEAU*
INTÂMPLĂRILE CELE MINUNATE ALE UNUI TÂNĂR (IAȘI, 1835) ȘI
CÂTEVA COMENTARII BIBLIOGRAFICE ȘI ISTORICE
TANGENȚIALE**

SMARANDA CUTEAN, Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia
GABRIELA MIRCEA, Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia

Printr-o întâmplare fericită, în colecțiile *Bibliotecii documentare a Muzeului Național al Unirii* din Alba Iulia, există un exemplar al unei tipărituri de delectare prin lectură¹, timpuriu modernă, destul de rară la ora actuală, care poate fi considerat, în sine, dar și prin circulația sa transilvană, ca având o reală și specială valoare bibliofilă, chiar dacă el corespunde doar părții a II-a a lucrării amintite.

Prezența sa la Alba Iulia, în colecția documentară a muzeului specificat, ne sugerează ideea că acest volum al II-lea a fost, mult timp, însoțit (chiar aici la Alba Iulia, cu probabilitate) și de primul volum al lucrării respective, care doar relativ recent a dispărut din colecție în mod fortuit (sau, poate, abia acest volum al II-lea a fost recuperat de pe teritoriul fostului județ Alba de Jos, în perioada interbelică, dar și în acest caz el ar fi trebuit, cu oarecare necesitate, să fi fost însoțit și de cel dintâi, cel puțin într-o fază inițială de circulație a sa în zona care ne interesează în mod special, în contextul de față).

Or, prezența la Alba Iulia a lucrării menționate (editată în două volume) – dintr-o perioadă probabilă chiar de dinainte de 1918² - este de natură să

¹ inv. nr. 10141.

² Putem relaționa, într-o primă tentativă de interpretare, existența acestui volum în colecția de carte menționată de fosta *Bibliotecă a Reuniunii economilor și meseriașilor români din Alba Iulia*, întemeiată în 1901, care parțial a ajuns să intre în componența *Bibliotecii documentare* actuale a *Muzeului* din aceeași localitate, înființată deci înainte de 1918, dar aceasta nu este decât o presupunere (foarte îndreptățită, considerăm noi; vezi în acest sens Mircea 2011, p. 111-128; Mircea 2011a, p. 7-47; Mircea 2013, p. 189-217; Mircea 2013a, p. 89-118). În acest caz, volumul ar fi avut o circulație îndeosebi (poate chiar exclusivă) albaiuliană, făcând parte din biblioteca vreunui iubitor de literatură modernă tradusă în limba română, de pe teritoriul actualului oraș Alba Iulia, de pe la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea, din care, prin donație a putut intra în componența *Bibliotecii Reuniunii* specificate. O altă cale de accesare a volumului în fondul de carte menționat (ceea ce ar fi corespuns unei circulații mai largi, în teritoriul fostului județ Alba de Jos) ar fi putut fi și cea relevată de următoarea explicație: în perioada interbelică, lucrarea a putut fi centralizată în fondul de carte al *Liceului Mihai Viteazul* din Alba Iulia, fondat în 1919, știut fiind faptul că profesorii acestei importante instituții de învățământ i-au mobilizat pe elevi să identifice și colecteze valori documentare și bibliografice vechi și moderne importante, din locurile lor de obârșie, orașe, comune sau sate de pe teritoriul fostului comitat, ulterior județ Alba de Jos, pentru a îmbogăți colecțiile documentare suplimentare ale acestei instituții, care, într-o bună măsură, dar nu integral, au ajuns și acestea în proprietatea *Muzeului* de istorie din localitate. Pe altă cale, lucrarea ar fi putut ajunge în colecția menționată ca provenind din *Biblioteca Astrei*.

trezească în mod suplimentar interesul bibliofil, legat în general de cartea modernă românească și universală și în mod particular de exemplarul în speță (inclusiv de circulația și receptarea sa în Transilvania).

Exemplarul în speță, deși nu posedă foaie de titlu (nici nu a avut așa ceva, de vreme ce acesta este al II-lea volum al unei lucrări anume; el are doar un titlu de intrare în subiectul propriu-zis: *Avanturile seau întâmplările/ lui/ Robinson./ Partea II./*, urmat de titlul capitolului: *Sara a doisprezecea./ Elena./*), a fost, totuși, foarte ușor și cu emoție identificat de noi, ca făcând parte dintr-o ediție realmente cu semnificații aparte, din bibliografia modernă românească, respectiv din cea care a lansat spre consumatori români de literatură universală tradusă o primă ediție de acest fel și care a fost pusă în circulație publică de o officină autohtonă, prin apelare la prenumerați români, din Moldova (chiar și din București), la jumătatea deceniului al patrulea al secolului al XIX-lea.

Este vorba de traducerea după J. H. Campe a lucrării celebre a lui Daniel Defoe, *Robinson Crusoe*, realizată de Vasile Drăghici și tipărită la Iași, în anul 1835, sub titlul *Robinson Cruzoe seau Întâmplările cele minunate a[le] unui tânăr*.

Titlul acestei lucrări a fost înregistrat astfel, în *BRM*, II: Campe J. H., *Robinson Cruzoe seau Întâmplările cele minunate a[le] unui tânăr* [după-] Trad. de V. Drăghici, I-II, Eșii, 1835³. Cele două volume ale traducerii lui Vasile Drăghici au apărut la *Tipografia Albinei*⁴, or, acest lucru relevă un sprijin evident (deși extrem de discret, adică neafișat) dat traducătorului, din partea cercului intelectual din jurul lui Gheorghe Asachi.

Cine a fost traducătorul acestui text, editat în premieră în limba română

Dar volumul nu are nici o cotă de apartenență la vreo colecție publică (cota sa însă ar fi putut figura, desigur, pe foaia de titlu a lucrării, respectiv la începutul primului volum, din păcate pierdut). Noi înclinăm să credem că ea a avut o circulație zonală mai veche, cu probabilitate de pe la sfârșitul secolului al XIX-lea sau începutul celui următor, indiferent de modul în care lucrarea a ajuns în actuala *Biblioteca a Muzeului* din Alba Iulia. Este de asemenea de luat în calcul și posibilitatea ca volumul să nu fi avut o asemenea circulație și să fi ajuns în Alba Iulia, doar în timpul refugiului din 1940, de la Iași, sau din Basarabia, ceea ce de asemenea ar trebui cercetat și toată interpretarea despre posibilitatea ca locuitorii români din zona orașului Alba Iulia sau a fostului comitat Alba de Jos să fi cunoscut lucrarea dintr-o perioadă anterioară să cadă. Dar, dacă lucrarea realmente ar fi ajuns în acest fond abia în 1940, atunci credem că volumul I nu ar lipsi din inventar, ci, ar fi, de bună seamă, prezent și el! Indiferent însă de circulația sa – care în momentul de față nu poate fi reconstituită la modul absolut sigur, prezența acestui volum al II-lea din ediția specificată este deosebit de importantă, dată fiind raritatea și valoarea bibliografică specială a acestor exemplare, care, toate câte se mai păstrează, constituie veritabile valori patrimoniale și bibliofile, inclusiv volumul în speță (singur însă, din păcate, fără jumătatea sa primă).

³ *BRM*, II, (16824), 1986, p. 41; vezi și Iarcu 1873, p. 34 (în 8°, „în 2 tomuri, cu 4 vignete, P. I, p. 312+21”).

⁴ Vezi și *Dicționar* [1979], p. 304. În *BRM* nu se specifică officina emitentă. Despre locul în care a funcționat tipografia lui Asachi vezi Chiaburu 2005, p. 53 sqq.

(și știm cât de valoroase sunt primele ediții, dintr-o lucrare, într-o limbă anume, cât sunt de apreciate în istoria unei literaturi naționale și ce însemnătate au sub aspect bibliofil, mai ales când și tirajul inițial a fost destul de mic, ceea ce se verifică din plin și în cazul acestei referințe bibliografice)? Vasile Drăghici, desigur, menționat anterior, serdar în 1840, care a trăit în anii 1796-1861⁵, despre a cărui biografie nu există decât referințe, în ultimă instanță, doar destul de sumare (încă nemulțumitoare, sub unele aspecte)⁶.

Despre momentul și modul în care a fost realizată traducerea sa se dau îndeobște următoarele informații: „În 1817, era încă la școală, când a început să traducă romanul lui Daniel Defoe, Robinson Crusoe, după prelucrarea mai liberă a germanului J. H. Campe. Reluând și corectând tălmăcirea «copilărească» din 1817, el își publică traducerea abia în 1835”⁷, dar, pe marginea acestui text este de comentat că în 1817, Vasile Drăghici avea totuși **21 de ani**, nefiind chiar adolescent, sau „copil”, chiar dacă traducerea sa a avut inerente stângăcii, de începător.

Să fi avut Vasile Drăghici și o pregătire medicală? Să fi fost doctor, cum îl prezenta în 1878 Elena Th. Vartic, care crea oarecum retroactiv incertitudinea că și „*Doctorul și iconomul casnic*”, din 1858, ar fi putut fi o lucrare datorată „*doctorului*” Vasile Drăghici, deoarece înaintea numelui său strecura (în lucrarea editată în 1878) prescurtarea „*Dr.*” (conform secvenței din titlu: „*de Dr. V. Drăghici*”)⁸? Nu avem informații bibliografice sau documentare în acest sens⁹,

⁵ BRM, II, (16824), 1986, p. 41.

⁶ În stadiul nostru de cercetare, desigur. Dincolo de ceea ce se cunoaște din biografia acestuia, noi încercăm să reluăm și unele aspecte colaterale, cu speranța de a găsi, eventual, alte informații legate de existența sa, sau măcar de a încerca o sensibilă schimbare de optică. Dacă Vasile Drăghici ar fi avut vreo legătură de rudenie cu celebrul boier Iordache Drăghici din primele decenii ale secolului al XIX-lea, atunci el ar fi putut fi considerat și un înaintat colateral al lui Nicolae Iorga, pe filiera descendentă în timp maternă a celui din urmă, dar se pare că acest lucru nu este posibil, existând de altfel, cum îndeobște se afirmă în bibliografie, cel puțin 4 ramuri importante ale familiei Drăghici în Moldova și este greu să avansăm idei noi interpretative, în legătură cu provenința reală a acestuia, în condițiile în care nu avem acces suficient de bun la sursele bibliografice ale temei, ca să nu mai vorbim de accesul la documentația de arhivă. Prenumele Vasile pare a fi fost preferat, de exemplu, și în familia unui interesant ctitor al Bisericii de la Valea Ursului, Dimitrie Drăghici, fondator printre altele și al *Spitalului din Vaslui* – ceea ce îl apropie pe Dimitrie, prin preocupările sale de sănătate publică, de Vasile Drăghici, considerat, de exemplu, de Elena Th. Vartic, în 1878, ca medic al epocii sale (?), autorul prelucrării literare care ne interesează cu deosebire în cadrul acestui studiu –, care conform pomelnicului din biserica specificată ar fi avut *un frate Vasile* (!), ceea ce pentru noi este deosebit de interesant, dar desigur nu suficient pentru a considera că ni s-a clarificat problema de documentare pe care o avem în legătură cu familia din care provenea traducătorul textului imprimat în 1835 (vezi în acest sens Ciubotaru 2014, p. 15), dincolo de afirmațiile îndeobște cunoscute în legătură cu aceasta, ale lui Nicolae Iorga.

⁷ *Dicționar* [1979], p. 304.

⁸ BRM, II, p. 170-171.

deși, în general, nu se poate admite (cel puțin la nivelul nostru de cunoaștere actual) faptul că ar fi avut și o pregătire medicală (!), neacordându-se o atenție specială, la modul propriu, acestei prescurtări din titlul ediției din 1878.

Astfel, ceea ce se cunoaște îndeobște și se vehiculează mai des despre biografia sa i se datorează lui Nicolae Iorga, care îi creiona fugitiv portretul, cu o anume căldură (și care nu ar fi admis, în nici un caz, faptul că ar fi fost și medic): „Să nu uităm între traducătorii din Moldova pe harnicul Vasile Drăghici, fiul unor oameni săraci din satul Lișca, învățat întâmplător pe lângă fiul de boier mare și bogat Xonofont Calimachi, diac de vistierie, apoi mic boier al Regulamentului Organic – până la agă – și stăpân al unei frumoase biblioteci, pe care o dăruie bisericii ieșene a celor Patruzeci de sfinți, traducătorul lui Robinson Crusoe; ca serdar, el se întâlnește și între «prenumeranții» de cărți la 1830 și 1831 și a trăit câtva timp și după această dată”¹⁰.

Datele biografice, creionate de Nicolae Iorga, au fost, în privința originii lui Vasile Drăghici, preluate, se poate crede, după *Arhondologia Moldovei*, deși marele istoric îi contesta acestuia apartenența autentică la boierimea moldoveană, el nefiind altceva decât „fiul unor oameni săraci” și boier făcut (prin meritele sale, desigur, dar nu născut), inclusiv ideea că era *originar din Lișca*, pe care nu o putuse spicui decât din lucrarea menționată a lui Constantin Sion¹¹.

⁹ Deci conținutul tipăriturilor sale din 1840 și 1858 dă de gândit, într-un anume fel, în privința aceasta.

¹⁰ Iorga 1983, I, p. 130.

¹¹ Sion 1899, p. 80-84. Astfel, aici poate fi găsit textul următor, care pare a corespunde unei biografii, oarecum mai detaliate a lui Vasile Drăghici și ale celor doi frați ai săi, Grigore și Iancu: „Cel de-al doilea neam ce se porecesc Drăghici sînt agii Vasilie și Grigorie și spătariu Iancu, drepti moldoveni de la satul Lișca din ținutul Dorohoiului, fiii unui Drăghici ce era dascăl la biserica de acolo. Pe maica lor am văzut'o și eu în satul acela la 1828, măritată al doilea cu un bețiv ce era jitar. Ridicarea lor urmează așa: murind tatăl lor, și măritându-se mă-sa cu bețivul acela, băieții cei mai mari Vasile și Grigorie au fugit de acasă la Botoșani. Vasile au găsit pe un vătav al casei vornicului Alecu Calimach anume Toader Tănăsachi și s-au supus slugă la acela, cu care au venit în Iași la casa vornicului Calimach, pe atuncea având Calimach fiu pe Csenofont, pentru a căruia învățătură ținea Dascăli în casă și franțuz și grec. Băetul Vasile în toate zilele neporocit mergea în odăile dascălilor, și le ștergea ciubotele. Aceia luându-l la dragoste, cunoscându-i talentele și vrând să-i răsplătească slujba, de odată drept șagă i-au dat lecții, mai în urmă văzindu-l că sporește și înștiințându-se și boierul Calimach, au poruncit să-l învețe, și au învățat bine, apoi l'au dat scriitor vataului de curte acela Tănăsachi unde au fost până la 1822, când după revoluția grecească viind oștile turcești, urmând nevoie de scriitori în vistierie, că eram numai patru adecă: spătariu Dimitrachi Codreanu, eu, un serdar Toader Carp de la Bârlad, și Spatariu Manolachi Gavril, acum la Dorohoi. Într-o zi ducându-mă la Muzur Emeni ce ave conac în casa lui Calimach, am văzut pe Vasile scriind în odaia vataului, și l'am și îndemnat de au mers cu mine la curte, l'am pus la scris, s'au trecut în catastivul diecilor de visterie, unde au slujit până în 1840. Domnul Ioan Sturza l'au făcut serdar, iar domnul Mihai Sturza, ban, spatar și agă - Frate-său Grigori au nemerit la un neșuitor în Botoșani, au slujit acolo până la 1825, când

Observăm că Iorga nu știa când se născuse, sau când murise, dar semnala faptul că *biblioteca* sa, impresionantă oricum la vremea aceea și mai ales pentru un intelectual cu proveniență țărănească – în optica sa –, fusese donată *Bisericii Patruzeci de Sfinți* din Iași, făcând trimitere în notă la o referință publicată în revista *Floarea Darurilor*, nr. 9, din 1907¹², în legătură cu aceasta. Sigur, ar fi deosebit de important dacă s-ar putea reconstitui componența acestei colecții individuale de cărți, cu specificarea edițiilor literare străine, pe care acest interesant intelectual al vremii sale, le deținea la domiciliul său, printre acestea putând fi, eventual, identificat și exemplarul după care acesta a efectuat traducerea „romanului” *Robinson Crusoe* (!), o ediție în *limba germană*, după unii exegeți¹³, deși Iorga, la un moment dat, îl includea pe Vasile Drăghici printre traducătorii din limba franceză, ceea ce însă nu se verifică, se pare, în mod practic (deoarece acest interesant intelectual al vremii sale poate fi suspectat că a tradus mai mult din *greacă* și a adaptat pentru cultura română texte în limba *latină*, decât că a făcut traduceri din *limba franceză*, pe care, se poate admite, o cunoștea totuși foarte bine, probabil mai bine decât germana!).

Nu ar fi exclus ca prenumerantul cu nr. 74, din *Anexa* studiului de față,

l'au tras Vasile în Iași, l'au dat scriitor la serdarul Ștefan Brânză sameș de Putna, de acolo la 1827 au venit înapoi, și l'au dat la casa poștelor, unde au fost până la introducerea reglementului când au trecut șef în visterie, și acolo înaintându-se până la ban, s'au însurat cu fata unui străin negușitor bogat din Huși, ce prin mijlocirea averii să boierisă, și s'au făcut și el agă. Aceștia amândoi au tras lângă ei și pe Iancu, cel mai mic frate, și la domnul Mihail Struza s'au făcut și acesta spătar, iar acum la domnul Grigori Ghica agă” (*ibidem*, p. 81-83). Din această biografie a lui Vasile Drăghici rezultă că acesta a făcut doar studii particulare, în casa familiei vornicului Alecu Calimach, până în 1822, ceea ce ar însemna că în acest context ar fi și început, în 1817, traducerea prelucrării lui Campe, dar, după cum reiese din același text, citat de noi, dascălii pe care i-a avut au fost îndeosebi de *greacă* și *franceză*, ceea ce ar putea pleda, indirect, și pentru ideea că el a făcut traducerea, eventual, după o ediție franțuzească a lucrării din 1779 a lui Campe! Observăm de asemenea că *vornicul Alecu Calimach*, protectorul de totdeauna al tânărului Vasile Drăghici, figurează în *Lista prenumeranților*, publicată în *Anexa* studiului de față, ca *al 9-lea prenumerant*, cu un număr de *10 exemplare* din *Robinson Cruzoe*, ceea ce confirmă generozitatea sa și aprecierea pe care o avea față de realizatorul traducerii!

¹² Iorga 1983, I, p. 130, nota 1.

¹³ Vezi în acest sens Iorga 1983, I, p. 16. Vasile Drăghici e, pentru Nicolae Iorga, mai ales „*traducătorul din franțuzește*” – până la urmă această afirmație a marelui istoric nu pare a avea acoperire prea mare, pentru că el apare mai mult ca traducător din alte limbi, cunoscând inclusiv latina, nu numai greaca modernă etc. – , dar pe p. 183, același autor afirmă că inițiativa traducerilor din franceză, a lui Conachi, care îl tradusese pe Pope din franceză, sau mai ales cea a lui Buznea, cu *Pavel și Virginia*, din 1831, nu a fost continuată, nici măcar de către Vasile Drăghici, care „*dă în Aristomen și Gorgó o traducere din grecește*”, deci nu după o ediție franțuzească a acestei lucrări a lui August Jules H. Lafontaine, care provenea dintr-o familie protestantă franceză, dar se născuse în Germania și ca atare este considerat ca un reprezentant al literaturii germane. Editoarea textului lui Nicolae Iorga considera în notă că: „*Traducerea cărții lui Defoe era lucrată după un intermediar german*”, ceea ce este admisibil, dar problema s-ar cădea a fi studiată mai în detaliu (*ibidem*, p. 348).

respectiv *slugerul Iancu Drăghici*, din ținutul Iașilor, să fi fost un membru al familiei autorului acestei traduceri și prelucrări literare, editată în 1835, dar nu putem realiza în acest stadiu de lucru natura posibilei lor înrudiri. Putea fi el fratele mai mic, *Iancu*, pomenit de Constantin Sion, care a fost ridicat până la rangul de spătar? Cu probabilitate, da, în interpretarea noastră precaută, totuși!

Acest preocupat de literatură, care a fost Vasile Drăghici, scrib de cancelarie, dar și cu pregătire medicală probabilă de specialitate (?) - oricum cu un interes cultural aparte pentru acest domeniu -, a mai editat, în timpul vieții:

1. *Borvizul de pe Slănic (Bacău), de serdarul Vasile Drăghici*, Iași, La Cantora Foei sătești, 1840, 8 pagini¹⁴ (și ne întrebăm, dacă ar fi fost realmente medic, în acel moment (1840), nu și-ar fi trecut această calitate în titlul lucrării menționate, în locul titlului său boieresc, de serdar, sau împreună, eventual, cu acesta?);

2. *Doctorul și iconomul casnic, sau rețeti pentru tot soiul de boali omenești, de acele pentru cai, viti cornorați, oi, mascuri, stupi și vinați, precum și pentru alți mai mulți obiecti atingătoare de gospodăreasca iconomie, adunați unili din deosebiți cărți [și] publicații doctorești și iconomice, ear altili de pe la feți ce li-au adiverit prin cercare și facturi [de V. Drăghici]. S-au dat în Tipariu acum pentru întea oară, prin îndemnul a mai multor nobili persoani compatrioți moldoveni în epoaia noiei reforme a acestui Principat de cătră Areopagul din Paris*, Iași (Tip. lui Adolf Bermann) 1858. (20 x 13).VIII, 280[-294] pagini, cu alfabet de tranziție, autorul fiind menționat în prefață¹⁵ (desigur, lucrarea aceasta, traducere de bună seamă și ea – credem noi –, pune mai energic în discuție calitatea de medic a lui Vasile Drăghici, dar este puțin probabil ca acesta să fi efectuat studii de medicină sau sanitare, în intervalul 1840-1858, când trecuse de 40 ani, cu toate că, în același timp, nici acest lucru nu este cu totul imposibil, în condițiile în care în Iași de la 1830 încoace începuse să se manifeste o reală efervescență intelectuală și științifică, în urma creării *Societății Medico-Naturaliste* și a *Muzeului Istorico-Natural* în 1830, precum și a *Academiei Mihăilene*, în 1835 etc.).

După moartea sa, s-a tipărit *Doctorul casnic pentru vieța îndelungata și în osebi doctorii pentru diferite boale omenești pe care tot omul și le pôte face singur* [de Dr. V. Draghici], Editată de Elena Th. Varti, București (Tip. Theodor Michaiescu), 1878, de 48 pagini, în această ediție au fost incluse și rețete extrase din *Doctorul și iconomul casnic* publicat în 1858¹⁶.

Vasile Drăghici a mai tradus și A. H. Lafontaine, *Aristomen și Gorgo*, traducere de..., Tom I –II, Iași, Cantora Foaiei Sătești, 1840, ediția a doua

¹⁴ BRM, II, (16824), 1986, p. 41.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

datând din 1846¹⁷.

Într-o etapă ulterioară, abia în 1873, a fost reeditat textul de la care a pornit lucrarea realizată de Vasile Drăghici în 1835 și anume traducerea și prelucrarea romanului lui Daniel Defoe în germană de către J. H. Campe, de data aceasta (în 1873) la Sibiu, prin strădania lui Georgiu Popa (vezi Georgiu Popa, *Robinson Crusoe* [de Daniel De Foe], după Ioachimu Enricu Campe [Prelucrare], [Sibiu], 1873¹⁸).

Desigur, ar fi foarte necesară punerea în balanță și compararea meticuloasă a celor două traduceri, din 1835 și 1873, pentru a se stabili dacă a existat, sau nu a existat (cum se poate presupune din start, dar acest aspect trebuie verificat în sine, cu atenție), vreo influență dinspre prima înspre cea de-a doua, mai ales că noi putem crede, în faza actuală de cercetare, inițială, că prima s-a realizat, poate totuși (!), după un exemplar în limba franceză¹⁹, iar cealaltă după vreo ediție în limba germană, mai apropiată anului ultim amintit, 1873, sau

¹⁷ Vezi și *Repertoriul* 2006, p. 99.

¹⁸ *BRM*, II, (16824), p. 41. Desigur, autorul acestei deosebit de importante traduceri, din 1873, a textului lui Campe, Gheorghe Popa, sau Georgiu Popa, cum își scria numele, cu grația de atunci, nu trebuie confundat – cum unii autori contemporani par a face – cu tizul său mai „vârstnic” – cu sensul de antecesor, de trăitor în timp sensibil înaintea sa (decedat însă în floarea vieții, la doar 43 de ani), Gheorghe Popa de Teiuș (1824-1867), fost comite suprem al comitatului Arad, dar, poate mai este de cercetat dacă nu cumva familiile celor doi, unul orginar din Galșa, de lângă Arad, iar celălalt din Câmpanii de Jos, din zona bihoreană, nu vor fi fost, totuși, înrudite cumva. Oricum personalitatea, cu totul remarcabilă al acestui slujitor al școlii și gazetar român al secolului al XIX-lea, din zona *Partium*-ului, interesează în contextul acestui studiu, pentru a fi pusă în pandant cu cea a medicului (?) Vasile Drăghici, antecesor cvasicontemporan al celui din urmă, din altă generație totuși, mai veche (iluminist-romantică), trăitor în anii 1796-1861, cum mai aminteam acest aspect. Astfel, este foarte de dorit și să se cerceteze dacă traducerea din 1835 l-a influențat sau nu pe acest bihorean, simțitor deopotrivă față de literatura universală și cea românească, precum și față de actul educativ, care, în viziunea sa, continua și după ieșirea învățăceilor de pe băncile școlilor, inclusiv prin cultivarea gustului pentru lectură al marelui public (vezi pentru biografia și activitatea literară a lui Georgiu Popa (1841-1897) îndeosebi: Ciuhandu 1934; Lakatos 1881, p. 75-76 s.q.q., cel menționat fiind considerat un literat important al vremii sale inclusiv de către istoriografia maghiară și apreciat în chip special chiar pentru traducerea lucrării lui Campe).

¹⁹ Vasile Drăghici ar fi putut utiliza și un exemplar în limba franceză, mult mai specifică Moldovei în primele decenii ale secolului al XIX-lea, decât germana (iar, pe de altă parte, de ce ar mai fi putut fi inclus între traducătorii din această limbă ai epocii sale, dacă nici măcar textul lui *Robinson Crusoe*, în prelucrarea lui Campe, nu l-ar fi tradus, eventual și prelucrat, din această limbă)! Termenul „*Avanturile*”, din titlul de intrare în capitolele celui de-al doilea volum („*Avanturile sau Întâmplările lui Robinson*”) ne sugerează mai degrabă o sursă franceză, decât una germană, iar utilizarea sa constituia introducerea, cu curaj deosebit, în circuit public, la noi, a unui *neologism frațuzesc*, în tot cazul (preluat inclusiv cu *pronunția* sa franțuzească, dar propulsat energic în limba română cultă a vremii, inclusiv prin această traducere), dar noi, desigur, nu facem o analiză lingvistică a acestui text, ci, doar câteva analize istorice colaterale! Se pare că acest termen, „*avanturi*”, nu apare în titlul ediției din 1873, ceea ce pare să indice și o diferențiere a surselor utilizate de către cei doi traducători!

poate tot din franceză (!), ceea ce însă este mai puțin probabil, ca premiză teoretică. Dar acestea sunt doar supoziții, stratageme de lucru, de inițiere a unei cercetări detaliate și documentate. De altfel, cum se știe, Georgiu Popa și declarase că el nu făcuse o simplă traducere a textului lui I. H. Campe, ci îl supusese unei prelucrări serioase, ceea ce însemna un aport personal important (și Vasile Drăghici făcuse oarecum ceva similar, putem considera, probabil însă nu tot atât de mult ca Georgiu Popa), dar și în aceste condiții ar fi deosebit de utilă *compararea textuală atentă a celor două texte în limba română, din 1835 și 1873* (măcar a acestora, într-o primă fază) și identificarea în fiecare caz a modelului de la care s-a pornit (respectiv a edițiilor folosite pentru traducere și prelucrare)²⁰!

Ca atare, se observă, ediția de la Iași a constituit *singura traducere în limba română* a celebrei lucrări a lui Daniel Defoe, apărută în 1719 – de fapt a prelucrării sale din 1779, de către Joachim Heinrich Campe (preluată prin intermediar german, dar, poate, totuși, după o versiune în limba franceză a acestuia din urmă²¹) –, *în răstimpul cuprins între 1835 și până în 1873, pe parcursul a aproape 4 decenii.*

Astfel, putem considera că timp de 38-39 de ani, ediția din 1835 a constituit în mod real singura versiune în limba română a celebrei lucrări a literaturii universale moderne (inclusiv a celei pedagogice), cu circulație destul de întârziată, totuși, de altfel (*era editată la noi la 115-116 ani de la apariția primă a textului, în 1719, dar totuși la doar 56-57 ani de la apariția prelucrării lui Campe, în 1779!*), în spațiul nostru cultural, literar și pedagogic.

Alte ediții ale lui *Robinson Crusoe* de Daniel Defoe specificate în BRM, II, respectiv cu circulație în același teritoriu spiritual, cel românesc, sunt:

1. *Robinson Crusoe sau Aventurile minunate ale unui naufragiat [de] Defoe. Prelucrat pentru tinerimea noastră* [de A. V. -u]. Cu șese chipuri. Brașov. Edit. Libr. Nicolae I. Ciurcu (Tip. Alexi), 1891 (16 x 10,5 cm), 160 p. cu ilustrații. Autorul prelucrării menționat cu inițiale la sfârșitul textului (p. 159)²². Cât se deosebea, oare, această nouă ediție transilvană, de cea din 1873? Avea ea tangențe cu (sau influențe de la) cea din 1835? Puțin probabil, desigur, deși termenul „*Aventurile*”, ca în 1835 (când se utiliza forma „*Avanturile*”), *pare a se fi statornicit definitiv în limba și cultura română*, îndeosebi prin intermediul acestei lucrări, de mare atracție populară, desigur, și la noi!

²⁰ Inclusiv cu textele edițiilor din 1891, 1892, 1899 și 1900, ultima ediție fiind realizată după traducerea lui Radu D. Rosetti! Studiul lingvistic și literar ar avea și implicații istorice deosebit de importante, referitoare la evoluția limbii, a mentalului și gustului literar colectiv, a facultăților cognitive etc.

²¹ Oricum, în optica noastră de acum, Vasile Drăghici s-ar fi putut ghida în traducerea, eventual și prelucrarea sa, și după o ediție în limba franceză a acestei prelucrări germane din 1779!

²² Vezi BRM, II, 16820, p. 41.

2. *Aventurile lui Robinson Crusoe de Daniel de Foe*. Craiova. Inst. de edit. Ralian și Ignat Samitca, [1892] (18 x 13, 252 p. cu ilustr.+ 4 f. 2 lei (Cărțile Copiilor. Colecția Samitca, nr. 4-6). Datată după un anunț privitor la volumul următor al colecției (p. 252)²³. Și, iată că, în 1891-1892, se atinge un fel de punct culminant al receptării acestor traduceri în limba română, prin cele două ediții aproape simultane, de la Brașov și Craiova.

3. *Aventurile lui Robinson Crusoe de Daniel de Foe*, în românește cu o notiță biografică de B. Marian. Numeroase ilustrațiuni în text. București, Edit. Tip. „Adeverul”, 1899. (20 x 14). 69 p. cu ilustr. (Biblioteca Enciclopedică)²⁴.

4. *Robinson Crusoe [de] Daniel de Foe* (traducere de Radu D. Rosetti). București, Edițiunea Libr. H. Steinberg (Tip. Heliade), 1900 (19,5 x 12,5 cm). 332 [-336] p. cu ilustrații²⁵.

După 1900 apăreau, de exemplu, și edițiile:

1. *Robinson Crusoe [de] Daniel Foe* [pe copertă: Călătorii]. Traducere. București, Edit. Libr. Leon Alcalay, 1908. (15 x 10,5). 112 p.²⁶

2. *Aventurile minunate ale lui Robinson Crusoe [de] Daniel de Foe*. București, Edit. „Librăriei Universale Leon Alcalay” Alcalay & Co., [1915]/ 24, 5 x 17) 112 p., cu ilustr.+ 4 f. pl.

Până în 1900 biografia și lucrările literare ale lui Daniel Defoe intraseră în universul de cunoaștere și conștiința publică românească, inclusiv în Transilvania, grație îndeosebi ediției de Sibiu din 1873 și celei de Brașov din 1891 (ca să nu le mai menționăm și pe cele esențiale, de la București, din 1899 și 1900, cu circulație și dincoace de Carpați, desigur), o dovadă în acest sens fiind rândurile care i se consacrau autorului în *Enciclopedia* lui Constantin Diaconovich, din care cităm în continuare: „*Daniel Defoe, 1661-1731. Făcea parte din burghezia liberală a Londrei, încearcă diverse meserii (șepcar, postăvar, producător de olane), dar se dedică politicii. A fost amendat și închis pentru scrierile sale politice, dar celebritatea internațională i-a asigurat-o romanul său Viața și surprinzătoarele aventuri ale lui Robinson Crusoe, «tradus și prelucrat în toate limbile literare»*”²⁷.

Tot acolo, despre conținutul celebrului roman, cunoscut cu siguranță deosebit de bine, la vremea respectivă, și lectorului român, grație edițiilor specificate anterior (dar și lecturării sale în limbile de circulație ale vremii, îndeosebi germana și franceza, în ediții universale de referință, știut fiind faptul că intelectualitatea ardeleană a vremii, inclusiv cea a românilor, era poliglotă și iubitoare în general de cultură, ca și cea din *Moldova*, desigur, sau din *Țara*

²³ *Ibidem* (16821).

²⁴ *Ibidem* (16822).

²⁵ *Ibidem* (16823).

²⁶ *Ibidem* (16824).

²⁷ Diaconovich 1900, p. 118.

Românească, ulterior din *Principatele unite* și apoi *România*), se relatează: „Subiectul romanului e luat din memorialul unui marinar scoțian, *Selkvik*, pe care căpitanul său îl părăsește în insula deșartă *Juan Fernandez*, unde el petrecu mai mulți ani într-o deplină singurătate, ajungând aproape în stare de sălbăticie și aproape uitase a vorbi. D[efoe] ne arată pe eroul său tocmai contrar, luptându-se cu singurătatea și lipsa, triumfând asupra naturei brute și devenind stăpânul ei. *Robinson* e astfel imaginea în mic a omenimei, ridicându-se din sânul naturii sălbatice la starea de civilizațiune. Artist în a da ficțiunii culoarea realității D[efoe] a mai scris câteva memorii, fictive, însă citate uneori ca documente istorice”²⁸.

Aceeași sursă documentară sintetizează și următoarele informații referitoare la traducătorul și prelucrătorul german al textului lui Daniel Defoe, I. H. Campe: „*Joachim Heinrich Campe*, pedagog, n. 1746 în *Deensen (Braunschweig)*; 1776 - a intrat ca învățător la *Philantropin-ul din Dessau* și a ajuns urmașul lui *Basedow*, al fondatorului și directorului acestui institut. După ce și el fundase un asemenea institut la *Hamburg* a mers la *Braunschweig* ca inspector de școli și librar al casei de orfani. Aici a publicat între altele: *Robinson cel tânăr*, care a ajuns la o sută de edițiuni; *Descoperirea Americii și Tefron sau sfătuitorul pășit*; *Dicționarul limbii germane nu are valoare științifică*; *Scrieri pentru copii și tineri*, 37 volume. A murit în 22 octombrie 1818”²⁹.

²⁸ *Ibidem*, p. 117-118.

²⁹ Diaconovich 1898, p. 687. Aceleași informații despre autorul prelucrării germane a textului lui Daniel Defoe sunt vehiculate și în bibliografia actuală. Adaptarea germană a creației amintite a lui Daniel Defoe, sub titlul său nou, *Robinson cel tânăr / Robinson der Jüngere*, i s-a datorat lui Joachim Heinrich Campe (1746-1818), pedagog și director al *Philanthropinum-ului* din Dessau, instituție întemeiată de Johann Bernhard Basedow în 1771, ca o școală în care să se implementeze idealurile educaționale iluministe, așa cum le fondase Jean Jacques Rousseau, prin *Émile, ou de l'Éducation* (sinteză în care lucrarea lui Daniel Defoe era considerată ca o *lectură extrem de profitabilă pentru formarea tinerilor, dacă i se îndepărta balastul sentimental*), precum și tradiția scolastică germană, modernizată în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în cadrul căreia accentul se punea pe ordine, respectarea legalității, rigoare și disciplină. Astfel, destinul educațional al creației amintite a lui Daniel Defoe a căpătat o *nouă forță de iradiere europeană*, prin intermediul prelucrării lui Joachim Heinrich Campe, care a creat o mișcare de reformare a învățământului, inclusiv prin intermediul acestei lucrări, cu numeroase reeditări și de mare ecou public, nu numai în Germania, ci și la nivelul întregului continent european, în țările din centrul și apusul acestuia, în mod deosebit. Prima ediție a lucrării *Robinson der Jüngere* a văzut lumina tiparului în 1779-1780, bucurându-se, pe parcursul anilor, până în 1880, de peste 100 ediții, cum se sublinia și în *Enciclopedia* lui Constantin Diaconovich. Deși creație germană (de fapt prelucrare, în care interesul cade pe informația geografică, de științele naturii, pe efectul educativ al faptelor narate etc.), lucrarea lui Campe a făcut carieră continentală și prin edițiile sale în limba franceză, care au început să prolifereze simultan cu cele de limbă germană, începând cu prima ediție de acest fel, din 1779, de la *Hamburg*. Și în acest context, pentru noi este necesară și evaluarea faptului că Vasile Drăghici și-ar fi putut realiza traducerea sa din 1835, chiar după vreo ediție în limba franceză a acestei lucrări reasezonată de Joachim Heinrich Campe, pentru că și cealaltă

Semnalarea exemplarului din inventarul *Bibliotecii documentare* a muzeului albaiulian constituie pentru noi un bun prilej de a reevoca contextul cultural, literar și pedagogic în care edițiile din 1835 și 1873 au apărut și au fost receptate public, precum și de a schița, în mare, modul în care acest fenomen al receptării celebrei lucrări a literaturii universale la noi a proliferat ulterior. Totodată, acordând atenția cuvenită acestui exemplar parțial din 1835, am încercat să relevăm și *importanța sa documentară suplimentară*, editând în *Anexă lista prenumeranților*³⁰ acestei ediții, care oferă la modul intrinsec utile informații istorice privind atmosfera culturală, educațională și de divertisment prin lectură, de epocă, din Moldova (și nu numai, pentru că aceasta consona cu cea general românească a vremii și cu cea europeană – semnale ale ediției din 1835 sunt trimise chiar din acel an și la București, grație implicării în editarea lucrării și a lui Iosif Romanov). Putem apoi intui inclusiv mecanismul prenumerației care fusese inventat tocmai pentru a se putea tipări diferite ediții, nu cu metoda sponsorizării de către o singură persoană (sau oricum de puține persoane), ci, *cu cea a comandării și plătirii uneori anticipate a volumelor de către diferiți doritori să și le achiziționeze pentru uz personal* (deci apelându-se la o formă de sponsorizare colectivă), ca virtuale (inițial, apoi reale) componente ale unor biblioteci personale tot mai mult răspândite, mai la modă, mai dorite de un public tot mai larg.

Acest mecanism de editare, specific capitalist, a proliferat și în mediile românești, în primele decenii ale secolului al XIX-lea, așa cum este cazul special al ediției din 1835, care îl oglindește din plin.

Astfel, sintetizând datele istorice concentrate în *Anexă*, putem realiza faptul că ediția din 1835 a medicului (?) Vasile Drăghici a avut un tiraj de cel puțin *362 exemplare* (în jur de 370-400 sau, maxim, aproximativ 500-600, după aprecierea noastră³¹), câte relevă totalul final al listei, ceea ce nu era, aparent,

traducere a sa amintită de noi anterior, cea din greacă după un autor de limbă franceză (La Fontaine) – deși german de origine –, ar fi putut fi mereu comparată și cu o versiune în limba franceză (în paralel cu versiunea în limba greacă, pe care a recunoscut că a folosit-o!), dincolo de ceea ce se specifică pe foaia de titlu (!), ceea ce ne face să bănuim că Vasile Drăghici nu a ocolit chiar așa de tranșant, cum pare din lista sa de publicații, diferite versiuni literare de limbă franceză (!), pe care a căutat să le facă cunoscute, într-un fel sau altul, prin traduceri și cititorului român!

³⁰ sau, poate, prenumeranților, dacă ei vor fi achitat costurile volumelor comandate, *en avant*, ceea ce însă nu pare a fi și cazul supus studiului.

³¹ Poate, autorul traducerii, sau mai de grabă al prelucrării textului (care ar fi putut avea și inițiativa editării sale) a finanțat imprimarea și a unui anume număr de exemplare în plus față de cele consemnate în listă, pentru uzul său personal (cu gândul eventual de a le comercializa pe cont propriu sau de a le dăruia unor apropiați), ca de altfel și cei aflați la conducerea oficinei tipografice (dacă ar fi avut acordul prealabil al autorului), dar, în opinia noastră tirajul propriu-zis al acestei ediții n-a putut trece de 400-500 de exemplare, ceea ce și așa, era destul de spectaculos pentru apetitul de lectură literară al clasei sus-puse moldovene a momentului. De asemenea, considerăm necesar să specificăm faptul că, pentru noi, nu există nici o contradicție de fond între noțiunile de

spectaculos, prin raportare la tiparul european al acelei epoci.

Pentru teritoriul românesc (în mod special pentru Moldova) numărul respectiv este totuși important, atât el în sine, cât și faptul că în spatele acestor 362 exemplare plasate deja la beneficiarii lor, imediat după imprimare, stăteau 263 de *prenumeranți*, specificați nominal, cu rangurile sau funcțiile și locurile lor de rezidență, care cu toții fuseseră comanditarii ediției. Acesta reprezenta un efort cultural colectiv remarcabil (e aici vorba de un fel de *asociaționism cultural* cu o anume deschidere socială, relativ amplă, deși elitist, precum și de o formă de manifestare a unui *civism cultural*, un fel de manifestare în plan cultural a unui început de constituire a unei *societăți civile românești*, tot mai conștientă și mai responsabilă de destinul românimii, inclusiv în plan cultural-literar, a unei responsabilități socio-culturale și politice naționale, dar și cu deschideri universaliste, cu evidente inflexiuni economice de tip capitalist, indiferent de implicarea reprezentanților bisericii în acest fenomen³²).

Astfel, înșiruirea acestora este mai mult decât interesantă și utilă pentru cercetarea istorică generală a zonei și a perioadei respective (are valențele unui complex document de epocă, care depășesc semnificațiile strict literare, educative și culturale ale problematicii).

Analizând lista, se observă din primul moment că mai toți comanditarii ediției se recrutau din mediul citadin sau de târg, al Moldovei, în mod special (cu excepția celebrului librar Iosif Romanov, stabilit la București, care apare și el, de loc surprinzător, între prenumeranți), neapărând în acest context nici o trimitere propriu-zisă (ea fiind doar deductibilă și de acceptat, prin raportare la conacele boierești de pe moșii) undeva la țară³³.

ediție tipografică și tiraj, diferențierile fiind doar de nuanțe (dacă ne raportăm la numărul de exemplare în care apare, la un moment dat, o lucrare; uneori o *ediție tipografică* poate avea și *tiraje suplimentare*, care se mai numesc și *suplimentări de ediții* etc.), cu sublinierea faptului că *ediția*, chiar dacă nu se specifică acest aspect în definiția tale quale actuală a noțiunii, are nu numai accepțiune *tipografică*, ci și *literară* (și *literală*), prin raportare la *un text anume*, evaluat sub aspectul expresiei lingvistice stricte (care poate fi revăzut, corectat, adăugat, la o reeditare). Între *ediția tipografică* și cea *literară* există desigur o *corespondență profundă*, dar nu o *identitate absolută*, respectiv nu până la confundarea totală a noțiunilor, deoarece, *reeditarea tipografică* nu pretinde întotdeauna și o *modificare a textului literar*, dar eventual poate implica o *drastică reșezare*, diferită, a *aceluiași text* în format și pagină (în *zaț*). Pentru tirajele tipăriturilor moldovene de până la 1829 vezi Chiaburu 2005, *passim*, mai ales Chiaburu 2011, *passim*.

³² *Asociaționismul* acesta, de tip elevat, cu țeluri științifice și culturale ambițioase, deschis spre universalitate (raportat la cercetarea de profil europeană), se manifesta de altfel în capitala Moldovei în mod special, cu începere din acest deceniu al 4-lea al secolului al XIX-lea, cum s-a mai menționat acest aspect, prin crearea și punerea în funcțiune, de pildă, a *Societății Medico-Naturaliste* și a *Muzeului Istorico-Natural* (1830), ceea ce a putut genera și o anume solidaritate și implicare publică, mai amplă, în vederea finalizării unui proiect literar, cum a fost cel al lui Vasile Drăghici, din 1835.

³³ Țăranii în orice caz nu aveau acces direct la astfel de apariții editoriale, nici posibilități materiale de a-și achiziționa cărți, fără utilitate practică imediată, nici măcar preoții sau dascălii de țară mai

Oricum, nu apar specificate ca locuri de rezidență ale persoanelor respective neapărat orașele și târgurile, ci „ținuturile” Moldovei (însă comanditarii cărții locuiau îndeosebi în orașele de reședință și în târguri, având cu siguranță și reședințe propriu-zis la țară, unde își vor fi amenajat, și acolo – unii, poate, mai ales acolo –, biblioteci personale sau familiale, fiecare după posibilități, modă și gusturi, unele chiar impresionante, pentru orizontul de cunoaștere al posesorilor lor).

Cultura, lectura literară de divertisment și elevare sufletească și morală, era *apanajul elitei de avere și funcții a vremii*, așa cum lista ilustrează în bună parte, dar apar, în cadrul acesteia, și relativ multe persoane care nu au funcții bisericești, administrative sau militare și nici ranguri boierești, ceea ce corespunde unei *proporții însemnate de intelectualitate de tip burghez*, membrii acesteia figurând îndeosebi cu câte un exemplar, unii însă (eventual interesați de anumite forme de colportaj de carte, chiar de un firav negoț cu aceasta) apar cu mai multe exemplare (prea puține totuși). Categoria acestor civili, fără rang boieresc, cu iubire față de carte este desigur foarte interesantă, în contextul dat.

Despre popularitatea traducerii lui Vasile Drăghici ne vorbește și faptul că un exemplar al acesteia s-a aflat (putem admite, ca presupunere destul de îndreptățită) și în biblioteca familială a Eminoviceștilor, la Ipotești, de vreme ce fratele Ilie, care citea cartea, îi povestea întâmplările din ea fratelui său mai mic, Mihai, prin anii '50 – sau, puțin probabil, începutul anilor '60 ai secolului al XIX-lea, conform celebrei evocări: „Și el citea pe Robinson/ Mi-l povestea și mie”³⁴. Și lui Vasile Alecsandri, care avea 14 ani la apariția sa, i-a fost cunoscută cartea, putem crede, de fapt, subiectul ca atare mai dinainte chiar (din anii 1828-1834, când a învățat la pensionul Cuénim din Iași), de vreme ce îl evocă în *Vasile Porojan*, ca fiindu-i povestit de alții, după vreo ediție străină desigur³⁵: „Dorul de călătorii se deșteptase în mine de când într-o noapte doi școlari, frații Cuciuc, ne povestiseră nenorocirile lui Robinson Cruzoe, și de atunci mintea mea devenise un muzeu de tablouri ce reprezentau corăbii sfărmate de stânci, valuri de mare umflăte cât munții, cete de sălbatici care frigeau oameni pentru ospățul lor etc. Mare înrăurire au exercitat asupra

răsăriți putem crede, deși nici această observație din urmă nu poate fi făcută la modul categoric, pentru că sub titlul simplu de „domnul” X sau Y, dintr-un ținut sau altul, poate, s-au strecurat și fețe bisericești sau dascăli mai de la țară, dar această posibilitate este mult prea străvezie totuși, ei recrutându-se cu deosebire din mediile citadine și de târg.

³⁴ Vezi Pop 1978, p. 37; vezi și *Dicționar ...* [1979], p. 304, unde se acceptă faptul că traducerea lui Vasile Drăghici l-a influențat și pe Mihai Eminescu, în copilăria sa.

³⁵ Amintim acest aspect, pentru a releva atmosfera, în care traducerea lui Vasile Drăghici a apărut, imediat după 1834, respectiv aceea a unui interes deosebit față de lucrare, care era cunoscută publicului, destul de larg, din Moldova, dar nu numai, ci și din Țara Românească sau Transilvania, aici inclusiv românilor, putem admite, din versiuni în limbi străine, de bună seamă, dinainte de 1835.

*imaginației mele de copil întâmplările lui Robinson povestite de frații Cucuic!*³⁶ Și pe acest fond, al unui interes deosebit pentru subiect, nu e exclus ca tânărul Alecsandri să fi citit și traducerea în limba română, apărută în 1835, imediat după această dată (cu probabilitate), chiar dacă din 1834 plecase deja pentru studii la Paris³⁷ (!

Documentul acesta de epocă (*Lista prenumerațiilor*), publicat la sfârșitul cărții, ne oferă o bună radiografiere a lumii acesteia sus-puse moldovene (aristocrato-boierească sau burgheză), interesată în promovarea și însușirea unor interesante valori culturale europene, transpuse în limba română.

În mod evident, mulți dintre cei care figurează pe listă sunt prezenți în acest act de finanțare culturală nu pentru că erau realmente mari iubitori și consumatori de literatură și cultură laică, ci, pentru că prin poziția lor socială era necesar să își popularizeze numele și funcția în acest fel, totuși numărul acestora trebuie că nu va fi fost prea mare (și, chiar și în cazul acestor familii de boiernași mai puțin suspectabili de elanuri culturale deosebite, exemplarele cărții lui Vasile Drăghici își vor fi îndeplinit menirea, stârnindu-i pe membrii familiilor respective la lectura cărții).

Interesul pentru această primă apariție editorială în limba română pare a fi fost deosebit de viu și real totuși, iar cartea, prin popularizarea care i se va fi făcut a contribuit realmente la culturalizarea și educarea beneficiarilor ei, pentru că este clar că s-a stârnit un interes aparte în jurul său, încă înainte de tipărirea ediției și ea a instituit o reală agitație în jurul său, chiar o modă literară a anului respectiv (și a celor ulteriori, o bună bucată de vreme), putem considera (probabil nu erai monden al anului 1835 în Moldova dacă nu îți vei fi procurat cartea, sau nu o vei fi citit, în versiunea sa românească)!

Acest interes aparte pentru ea este ilustrat și de faptul că în fruntea listei de prenumerații³⁸, ca semn că lucrarea se bucura și de acordul deplin al Bisericii, stătea însuși Mitropolitul luminat al Moldovei (din 1803), *Veniamin Costache* (1768-1846), comanditar al unui număr de 10 exemplare, urmat îndeaproape de *Meletie*, Episcop al Romanului (1826-1844), viitor Mitropolit, la rândul său, înscris cu o comandă de 5 exemplare!

Mai mult decât acești susținători cu adevărat de înalt rang spiritual a contribuit la apariția acestei ediții celebrul librar și iubitor de carte în general,

³⁶ [https://ro.wikisource.org/wiki/Vasile_Porojan_\(Alecsandri\)](https://ro.wikisource.org/wiki/Vasile_Porojan_(Alecsandri)); vezi și Bogdan-Duică 1926, p. 10.

³⁷ Printre prenumerații cărții apare, la nr. 29, din familia sa, un anume: „D. [Spatariul] Vasili Alecsandri”, care nu putea fi altcineva decât însuși tatăl viitorului mare poet național, omonim, cu un exemplar precomandat, ceea ce înseamnă că tipărirea s-a aflat în biblioteca familială a boierului moldovean, fie la Iași, fie la Mircești, începând chiar din anul apariției sale, 1835!

³⁸ Nu știm dacă acești comanditari ai cărții au fost doar *prenumerați* (adică s-au angajat, pe bază de listă, să cumpere imediat după editare unul sau mai multe exemplare) sau și *premunerați*, adică plătitori în avans ai exemplarelor respective! Impresia este că ei au fost, totuși, doar prenumerați.

inclusiv de carte tipărită sau manuscrisă rară, *Iosif Romanov*, transilvan de origine, stabilit de pe la sfârșitul deceniului al treilea al secolului respectiv, la București, care, ca un comerciant clarvăzător cum era (dar și ca bibliofil rasat, cum a fost de asemenea), comandase, din faza prenumerației, un număr de 15 *exemplare*, pentru a le scoate la vânzare din propria sa librărie (și credem că acestea i s-au epuizat comanditarului cu rapiditate, încât ne întrebăm dacă un atare titlu figurează în *Catalogul* cărților sale de vânzare din 1838, de pildă, iar dacă ar figura, atunci ar putea proveni din alt stoc decât acesta, de 15 exemplare, al anului 1835, pentru că și la București tipăritura ar fi putut stârni un interes aparte)!

Un alt mare susținător al editării textului lui Vasile Drăghici a fost, în mod cert, *marele logofăt*, la acea vreme, *Costache Conachi* (1777/1778-1849), nimeni altul decât celebrul scriitor moldovean (ceea ce sporește și mai mult, desigur, valoarea bibliofilă a acestor exemplare), care comandase tot 10 *exemplare*, ca Mitropolitul Veniamin și *marele vornic Alecu Calimah*, protegitorul de totdeauna al tânărului Vasile Drăghici, care în 1835 nu mai era, la aproape 40 de ani, chiar tânăr (ci, în toată firea).

Printre prenumerații (al 81-lea) pare a se număra și fratele lui Alecu Beldiman (1760-1825 sau 1826), *D. Dvoreninul Dimitrie Beldiman* („*Beidiman*”) și în acest caz s-ar confirma faptul că acesta ar fi murit în 1837 (!), nu în 1830 sau 1831, cum se susținea mai recent³⁹, dacă identificarea aceasta se poate face. Un număr de 6 *exemplare* au fost comandate anticipat de „*domnul*” *Mihalachi Străjăscu*, din Covurlui. Un alt promotor însemnat al ediției a fost *postelnicul Ioan Cuza*, tot din ținutul Covurluiului, care și el era comanditarul a 5 *exemplare* ale traducerii lui Vasile Drăghici, acesta putând fi, în mod destul de evident pentru noi (dar acest lucru trebuie desigur a fi certificat ulterior), tatăl viitorului domnitor Alexandru Ioan Cuza (care, iată, în adolescență-tinerete a putut avea la îndemână, în biblioteca familială, această lucrare editată în 1835 și, în această situație, este de admis că a lecturat-o, cu cea mai mare siguranță, traducerea aceasta contribuind, putem crede, și la modelarea sa spirituală, deși tânărul putuse citi alte ediții ale lucrării, de preferință în limba franceză, până în acel moment; totuși, putem considera că varianta în limba română îi va fi stârnit interesul și tânărului Cuza, dacă în familia sa i se acordase atâta atenție și o va fi lecturat, la un moment dat, cu o anume necesitate⁴⁰).

³⁹ Vezi Iacob 2014, p. 300. Despre familia vornicului Gheorghe Beldiman se știe că deținea moșii și în apropierea Iașului, inclusiv proprietăți în mediul urban al capitalei. De asemenea, sunt cunoscute preocupările literare ale familiei, îndeosebi prin activitatea lui Alecu Beldiman, decedat însă în 1825 sau la începutul anului 1826.

⁴⁰ Conform biografiilor curente ale lui Alexandru Ioan Cuza, deja în anul 1835, la 15 ani, acesta se afla la studii la Paris, dar, oricum, în lumina acestei liste de prenumerații, este clar faptul că viitorul domnitor a putut lectura textul traducerii lui Vasile Drăghici, probabil imediat după

Tot cu câte 5 *exemplare* comandate *en avant* figurau în capul listei *marele logofăt Lupu Balș* și *hatmanul Teodor Balș*, ambii locuitori ai Iașului, sau, mai apoi, „domnul” *Gavril Mironovici*, locuitor și el în același ținut.

Pentru Suceava este semnificativă comandarea a 4 *exemplare* de către *Ioan Hasnaș* („domnul”), reprezentativ pentru intelectualitatea moldoveană de tip burghez, în opinia noastră, ca de altfel și de către *Gheorghie Dumitriu Negulici* (locuitor la Iași), care comanda tot atâtea *exemplare*, sau *Iancu Vasiliu*, din Covurlui. Cu câte 3 *exemplare* erau înregistrați *vornicul Lascarachi Cantacuzino*, *vistiernicul Alecu Sturdza* și *hatmanul Teodorașcu Sturdza*, din ținutul Iașilor. Câte 2 *exemplare* comandaseră: *marele logofăt Teodor Balș*, *Safta Cantacuzini* (văduvă de fost mare logofăt, putem admite), *postelnicul Iordachi Roset*, *spătarul Antohi Sion*, *paharnicul Costachi Cachi*, *serdarul Hristea Ciucă*, *stolnicul Ioniță Coroiu*, „*dvornicul*” *Anastasă Dasăiadi* (cu toții din ținutul Iașilor), precum și: *comisoaia Teodosia Stati Cernat*, *Ion Gage*, *Costachi Nicuță*, *Gheorghie Lăpădatul*, *Hagi Alecsa* (din ținutul Covurluiului); *vornicul Iancu Giurge* și *spătarul Iordachi Iamandi* (din ținutul Tutovei).

Al 48-lea prenumarant, „*căminariul (?)*” „*Costachi Negruș*”, să fie oare scriitorul Costache Negruzzi, comanditar și el al unui exemplar? Putem crede că da!

Și în familia lui *Mihail Kogălniceanu* a intrat un exemplar al acestei traduceri, imediat după imprimare, deoarece al 19-lea prenumarant, consemnat în *Lista din Anexă*, era: „*D. [Aga] Ilie Kogălniceanu*”, de bună seamă tatăl celui menționat anterior, care la aceea vreme avea 18 ani și se afla, de asemenea (ca Vasile Alecsandri, Alexandru Ioan Cuza etc.) la studii în străinătate (în Prusia de data aceasta), dar de bună seamă a avut cunoștință și acest tânăr cu potențial deosebit, viitor constructor al României moderne, de popularul produs al tiparului ieșean, din 1835.

Între prenumaranți (al 47-lea) îl identificăm, sub numele de „*Căminariul Hristian Flehmahăr*”, pe juristul brașovean *Cristian Flechtenmacher* (1795-1843), stabilit cu peste două decenii înainte în Moldova, pravilist renumit al epocii și proaspăt profesor de drept, în chiar acel an, 1835, la *Academia Mihăileană*, comanditar de asemenea al unui exemplar al traducerii lui Vasile Drăghici.

Scopul studiului de față este, în principal, să semnaleze existența exemplarului fragmentar de la Alba Iulia, al acestei prime ediții românești a lui *Robinson Crusoe* și să deschidă spre cercetare mai adâncită atât problematica

apariția sa, de vreme ce tatăl său achiziționa 5 *exemplare*, de la lansarea sa! Comandând 5 *exemplare*, tatăl său i-ar fi putut trimite imediat unul fiului său, în capitala Franței, în chiar acel an, 1835, ca o curiozitate sau ca dovadă a unui eveniment literar deosebit din patrie, deși, oricum, în timpul vacanței, ar fi putut găsi cartea acasă!

momentului și modului în care tipăritura aceasta a putut ajunge pe aceste meleaguri transilvane, cât și cea bibliografică și istorică generală pe care o asemenea piesă, de mare valoare culturală, literară și bibliofilă, o implică de asemenea. Cu considerațiile noastre nu am făcut decât să prefigurăm interesante direcții de adâncire a cercetării istorice, cu profit atât pentru cunoașterea bibliografică, cât și pentru cea istorică, în toată complexitatea sa, exemplarul în speță neconstituind decât un important și valoros pretext pentru perfecționarea arsenalului nostru de raportare la trecutul istoric românesc, în cadrul căruia valorile spirituale au circulat permanent și au contribuit la realizarea coeziunii de neam și naționale.

Pentru noi, biografia lui Vasile Drăghici rămâne încă întunecată, în bună măsură, dar probabil nici documentarea noastră bibliografică nu a fost încă pe deplin aprofundată (ne propunem căutarea unor referințe suplimentare, într-o a doua etapă de cercetare⁴¹).

În finalul considerațiilor noastre, semnalăm și că o ediție de referință, în limba română, a textului editat în premieră în 1719 (prelucrat și repus în circulație publică europeană semnificativă, prin intervenția lui Campe începând din 1779), contemporană nouă, apărea în 1998, anume: Daniel Defoe, *Robinson Crusoe*, București, Editura, Alfa, 1998, cu o prefață semnată de Andrei Bantaș, dar desigur textul acesta diferă substanțial de cel al prelucrării editate în 1835 (ar fi totuși interesant de relevat și aceste deosebiri, punctual, sub aspect filologic și istoric, pentru a putea estima calitativ și rezultatul unui interesant și reprezentativ fenomen socio-cultural, cel al receptării în România a celebrei lucrări a lui Daniel Defoe).

⁴¹ De pildă, nu am găsit consemnarea numelui său, ca medic (doctor), chirurg, felcer, spițer sau alt gen de practicant al medicinei, până la 1834 (Samarian 1938, passim), după cum nu apare deloc implicat nici în activitatea *Societății Medico-Naturaliste* întemeiată la Iași în 1830, în cadrul căreia ar fi trebuit să fie inclus, dacă în mod real ar fi fost medic, sau să o fi sprijinit ca simplu simpatizant (vezi Bogdan 1919, passim). Și este puțin probabil să fi început studiarea medicinei în jurul vârstei de 40 de ani!

ANEXA

FOIA PRENUMERANȚILOR,/Carii au subscriș la această carte./⁴²

EȘII

1. Înalt Prea s[finția] sa Păr[intele] Veniamin Mitropolit Moldovii..... 10
2. Prea s[finția] sa părin[tele] Meletie Episcop Romanului.....5
3. D. Marile logofăt Teodor Balș..... 2
4. D. [Marile logofăt] Costachi Conachi..... 10
5. D. [Marile logofăt] Lupu Balș..... 5
6. D. [Marile logofăt – probabil soția celui amintit] Safta Cantacuzini..... 2
7. D. Hatman Teodor Balș..... 5
8. D. Vornic Costachi Mavrocordat.....1
9. D. [Vornic] Alecu Calimah.....10
10. D. [Vornic] Lascarachi Cantacuzino.....3
11. D. [Vornic] Iancu Cantacuzino.....1
12. D. Vist[iernic] Alecu Sturdza.....3
13. D. Hatman Teodorașcu Sturdza.....3
14. D. Postelnicul Iordachi Roset.....2
15. D. Aga Alecu Roset.....2
16. D. [Aga] Scarlat Miclescu.....1
17. D. [Aga] Costachi Sturdza.....1
18. D. [Aga] Alecu Sturdza.....1
19. D. [Aga] Ilie Cogălniceanu.....1
20. D. [Aga] Gheorghie Hermeziu.....1
21. D. [Aga] Ioan Carp.....1
22. D. Colonelu[1] Iordachi Lățăscu.....1//
23. D. Maioru[1] Nicolai Mavrocordat.....1
24. D. [Maiorul] Iancu Fote.....1
25. D. Porucinicu[1] Costachi Gane.....1
26. D. Spatariul Ilisei Canta Cuzino.....1
27. D. [Spatariul] Iancu Ralet.....1
28. D. [Spatariul] Alecul Vârnav.....1
29. D. [Spatariul] Vasili Alecsandri.....1
30. D. [Spatariul] Antohi Sion..... 2
31. D. [Spatariul] Nicolai Milu.....1
32. D. [Spatariul] Ioniță Luca.....1
33. D. [Spatariul] Vasile Veisa.....1
34. D. Comis[ul] Grigori Crupenschi.....1
35. D. [Comisul] Iacobachi Paladi.....1
36. D. [Comisul] Alecu Cantacuzino.....1
37. D. [Comisul] Grigore Ganea.....1
38. D. [Comisul] Costachi Burghele.....1
39. D. [Comisul] Iordachi Brănișteanu.....1
40. D. [Comisul] Iacobachi Leon.....1
41. D. [Comisul] Costachi Pantaziolu.....1
42. D. [Comisul] Vasile Carp.....1

⁴² Această listă ocupă foile numerotate cu romane, I-XI, de după pagina 312 a volumului de față, pe care se încheie textul traducerii lui Vasile Drăghiciu, făcută după Joachim Heinrich Campe.

43. D. [Comisul] Iordachi Profiriu.....1
44. D. [Comisul] Vasile Bosie.....1
45. D. Caminariul Alecu Bran.....1
46. D. [Caminariul] Costachi Tomagichi.....1
47. D. [Caminariul] Hristian Flehmahăr.....1
48. D. [Caminariul] Costachi Negruț.....1
49. D. [Caminariul] Vasile Costin.....1
50. D. [Caminariul] Iacobahi Veisa.....1
51. D. [Caminariul] Iancu Stamati.....1//
52. D. Caminariul Dimitrachi Ghelimen.....1
53. D. [Caminariul] Ioan Măcărescu.....1
54. D. [Caminariul] Gheorghie Liga.....1
55. D. Paharnic[ul] Ianachi Adam.....1
56. D. [Paharnicul] Costachi Cachi.....2
57. D. [Paharnicul] A[I]ecu Soroceanu.....1
58. D. Sardariul Hristea Ciucă.....2
59. D. [Sardariul] Costachi Figa.....1
60. D. [Sardariul] Sava Cornea.....1
61. D. [Sardariul] Neculai Ciurea.....1
62. D. [Sardariul] Mihalachi Șendre.....1
63. D. [Sardariul] Iancu Istrati.....1
64. D. Stolnic[ul] Ioniță Coroiu.....2
65. D. [Stolnicul] Vasile Dobrovici.....1
66. D. [Stolnicul] Ionică Pleșescu.....1
67. D. Medelnicer[iul] Costachi Chendru.....1
68. D. Cluceriul Iordachi Ciure.....1
69. D. [Cluceriul] Costachi Dumitriu.....1
70. D. [Cluceriul] Costachi Cucotă.....1
71. D. [Cluceriul] Iorgu Cheșcu.....1
72. D. [Cluceriul] Alecu Chinezu.....1
73. D. Sluger[ul] Tudurachi Borada.....1
74. D. [Sluger] Iancu Drăghici.....1
75. D. [Slugerul] Ionică Teodoru.....1
76. D. Pitar[ul] Ioan Golescul.....1
77. D. [Pitarul] Tudurachi Harhaz.....1
78. D. Șatrariul Toma Vartic.....1
79. D. T[...] Post Iancu Alecsandru.....1
80. D. T[...] Post Matei Strat.....1//
81. D. Dvoreninul Dimitrie Beidiman.....1
82. D. Gheorghie Lipan.....1
83. D. Gheorghie Dumitriu Negulici.....4
84. D. Dvornicul Anastasă Dasăiadi.....2
85. D. Alecsandru Neculau Bohotineanu.....1
86. D. Samoil Botezat Prof[esor] de limba ghermană.....1
87. D. Grigorie Chirințchi.....1
88. Sf[inția] sa Păr[intele] Ierodiaconu[I] Ghenadie Șăndrea.....1
89. Sf[inția] sa Păr[intele] Ierodiaconu[I] Macarie.....1
90. D. Ioan Vraghin.....1
91. D. Gheorghie Caruz.....1
92. D. Iordachi Sion.....1

93. D. Iancu Buziea.....1
 94. D. Alecu Balica.....1
 95. D. Ioan Giușcă.....1
 96. D. Alecu Bârză.....1
 97. D. Gheorghie Buzilă.....1
 98. D. Gheorghie Sandu.....1
 99. D. Costachi Radu.....1
 100. D. Gheorghie Filipescu.....1
 101. D. Costachi Timotin.....1
 102. D. Vasile Benciu.....1
 103. D. Iordachi Iuliano [...]h[...] [anulat cu cerneală, scris de mână *bai.*?].....2 [anulat și scris 1 – ceea ce însemna că era vorba de un singur exemplar prenumerat]
 104. D. Grigori Soroceanu.....1
 105. D. Pavalachi Gorgos.....1
 106. D. Ioan Popăscu.....1
 107. D. Gavril Mironovici.....5
 108. D. Gheorghie Taler.....1
 109. D. Dumitrachi Beizade.....1//
 110. D. Costachi Cerchez.....1
 111. D. Stefan Macărescu.....1

SUCEAVA

112. D. Ioan Hasnaș.....4

NEAMȚUL

113. D. Aga Manolachi Miclescu.....1
 114. D. Pahar[nicul] Dumitrachi Merășescu.....1
 115. D. Cluceriul Alexandru Popovici.....1
 116. D. Sulgeriu[l] Iordachi Ene.....1
 117. D. Petrachi Vișănescu.....1
 118. D. D. Hași Gheorghiu.....1
 119. D. Ioan Melinti.....1
 120. D. Neculai Miluș.....1

ROMANUL

121. D. Aga Scarlat Roset.....1
 122. D. Spat[ariul] Toader Chiriiac.....1
 123. D. Banu[l] Iordachi Ciornei.....1
 124. D. [Banul] Vasile Crăescu.....1
 125. D. Căminariu[l] Gheorghie Miclescu.....1
 126. D. Pahar[nicul] Gheorghie Mardari.....1
 127. D. [Paharnicul] Vasile Capșa.....1
 128. D. [Paharnicul] Dinu Cantimir.....1
 129. D. Sar[dariul] Andronachi Vasiliu.....1
 130. D. Lascarachi și Ianachi Burchi.....1
 131. D. Gheorghie Clucevici.....1//
 132. D. Iosăf Toader Spițeriu[l].....1
 133. D. Dimitrie Strat.....1
 134. D. Iancu Caliarhi.....1

135. D. Costachi Roată.....1
136. D. Polcov[nicul] Iancu Fev(?)ian.....1
137. D. Costachi Manoli.....1
138. D. Vasile Nanu.....1
139. D. Ioan Botez.....1
140. D. Costachi Petrovici.....1
141. D. Toderașcu Teodoru.....1
142. D. Vasile Mesăr Prunculescu.....1
143. D. Ovanes Cristea.....1

BACĂUL

144. D. Aga Enachi Crupenschi.....1
145. D. [Aga] Vasile Sturdza.....1
146. D. Căminariu[1] Spiridon Pandeli.....1
147. D. [Căminariul] Pavalachi Cristea.....1
148. D. Sar[ariul] Manolachi Lupașcu.....1
149. D. [Sardariul] Neculai Tălpiu.....1
150. D. Alecu Dumitriu.....1
151. D. Vasile Ioan Levescu.....1
152. D. Ioan-Ioan Levescu.....1
153. D. Petrachi Ioan Levescu.....1
154. D. Costachi Lupașcu.....1

PUTNA

155. D. Comisu Mihăiță Mihalachi.....1//
156. D. Pahar[nicul] Costachi Leondari.....1
157. D. [Paharnicul] Costandin Sion.....1
158. D. [Paharnicul] Vasile Pătrășcan.....1
159. D. Medelniceriul Alexandru Popovici.....1
160. D. Costachi Iorașcu.....1
161. D. Ioan Zalaru.....1
162. D. Neculai Ciurumeli.....1
163. D. Chirul Ciocărlii.....1
164. D. Grigori Cărășăl.....1
165. D. Ianachi Ghidir.....1

TECUCIU

166. D. Spat[ariul] Costandin Vidră.....1
167. D. Pahar[nicul] Gheorghii Leca.....1
168. D. Sar[dariul] Vasile Strătilă.....1
169. D. Medelniceriul Costachi Ciuhureanu.....1
170. D. Grigori Codreanu.....1
171. D. Ioan Negruț.....1
172. D. Dumitrachi Popovici.....1
173. D. Dumitrachi Frunză.....1
174. D. Dumitrachi.....1

COVURLUIU

175. D. Post[elnic] Ioan Cuza.....5

176. D. Comisoaia Teodosia Stati Cernat.....2
 177. D. Sar[dariul] Dumitrachi Leon.....1
 178. D. Medelniceriul Neculai Vârcolici.....1
 179. D. Mihalachi Străjăscu.....6//
 180. D. Iancu Vasiliu.....4
 181. D. Ioan Gage.....2
 182. D. Costachi Nicuță.....2
 183. D. Gheorghe Lepădatul.....2
 184. D. Mihala(?)an Ioanul.....1
 185. D. Dimitrie Dimopulu.....1
 186. D. Hagi Alecsa.....2
 187. D. Anastasă Alevra.....1
 188. D. Toader Giușcă.....1
 189. D. Gheorghe Nistor.....1
 190. D. Costachi Duca.....1
 191. D. Neculai Duca.....1
 191. D. Gheorghe Pandeli.....1
 193. D. Vasile Caraiman.....1

TUTOVA

194. D. Vornicu Iancu Giurge.....2
 195. D. Aga Gheorghe Iamandi.....1
 196. D. Spat[ariul] Alecu Sturdza.....1
 197. D. [Spatariul] Iordachi Iamandi.....2
 198. D. Pahar[nicul] Toader Ioan.....1
 199. D. [Paharnicul] Scăntee.....1
 200. D. Sar[dariul] Gheorghe Gociu.....1
 201. D. Medelniceriul Ilie Calcătraur.....1
 202. D. Slugeri Iordachi Mitrea.....1
 203. D. Dumitrachi Popovu.....1
 204. D. Ioan Curoiu.....1
 205. D. Iancu Vărgolici.....1
 206. D. Ioan Caracaș.....1//
 207. D. Mihai Ștefănescu.....1

VASLUIU

208. D. Aga Iordachi Cuza.....1
 209. D. Comisul Grigori Crupenschi.....1
 210. D. Sar[dariul] Grigori Carp.....1

FĂLCIU

211. D. Aga Dumitrachi Iamandi.....1
 212. D. Spat[ariul] Grigori Cuza.....1
 213. D. [Spatariul] Grigori Rizu.....1
 214. D. Comisul Neculai Teodor.....1
 215. D. Căminariul Panaite Panu.....1
 216. D. [Căminariul] Lascarachi Mihalachi.....1
 217. D. [Căminariul] Vasile Tutovă.....1
 218. D. Sar[dariul] Ioniță Hotineanu.....1

219. D. Grigori Cozmița.....1
 220. D. Stolnicu[1] Dimitrie Radu.....1
 221. D. Cluceriul Costandin Negruț.....1
 222. D. [Cluceriul] Costachi Ioan.....1
 223. D. Ioan Deli Boiari.....1
 224. D. Gheorghii Tulbure.....1
 225. D. Ianacachi Folescu.....1
 226. D. Stefan Dobraniș.....1
 227. D. Anastasă Ioan.....1
 228. D. Psaltul Neculai Andreevici.....1

HERȚA

229. D. Comisul Dumitrachi Balica.....1//
 230. D. Pahar[nicul] Gheorghii Degeratul.....1
 231. D. Sar[dariul] Iordachi Chiriatic.....1
 232. D. Polcovnicu[1] Zamfirachi Țintă.....1
 233. D. Dumitrachi Volcenschi.....1
 234. D. Ioan Popovici.....1
 235. D. Nechita.....1
 236. D. Iordachi Brahă.....1

DOROHOIU

237. D. Comisul Iordachi Balica.....1
 238. D. [Comisul] Iordachi Gheleme.....1
 239. D. [Comisul] Iordachi Gherghel.....1
 240. D. Căminariul Dumitrachi Gane.....1
 241. D. [Căminariul] Mihalachi Mironescu.....1
 242. D. [Căminariul] Manolachi Gavril.....1
 243. D. Sar[dariul] Costachi Mane.....1
 244. D. [Sardariul] Ioan Gorovei.....1
 245. D. [Sardariul] Iordachi Teliman.....1
 246. D. Anton Bernabechi.....1
 247. D. Alecu Șășcan.....1
 248. D. Neculai Hristescu.....1
 249. D. Ștefan Feștilă.....1

BOTOȘANI

250. D. Căminariul Costachi Varlaam.....1
 251. D. Gheorghii Sinescu Coleschi Reghistratur.....1
 252. D. Mihai Haretu Csefilant Ce?[...] la giudec[ătoria] de Botoșani.....1
 253. D. Alecu Corloșanu professor Sh[...] de Botoșani.....1//

HĂRLĂU

254. D. Teodor Buzdugan.....1
 255. D. Simioan Stafanovschi.....1
 256. D. Neculai Gălcă.....1
 257. D. Stavarachi Iuliano.....1
 258. D. Costachi Halmuțchi.....1
 259. D. Vasile Romano.....1

CĂRLIGĂȚURA

260. D. Sar[dariul] Stefan Mirce.....1
 261. D. Pitariu[!] Alecu Dumitriu.....1
 261. D. Ioan Brânză.....1

BUCUREȘTI

263. Iosăf Romano.....15

Soma piste tot..... 362 [exemplare]//

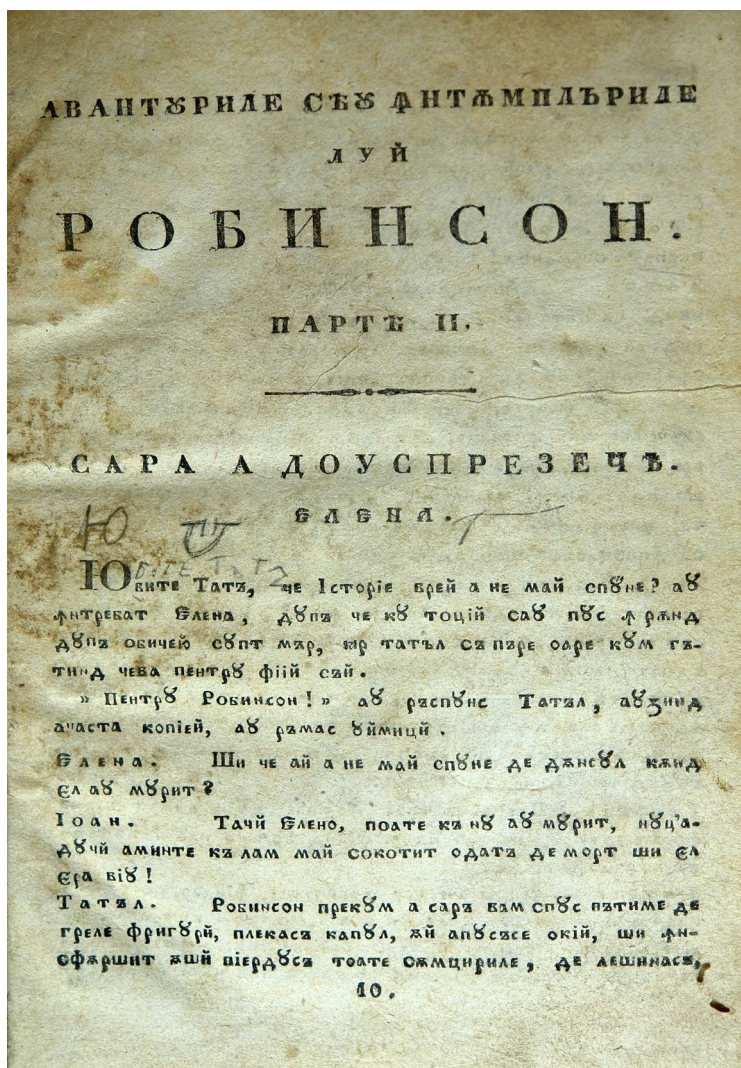

Fig. 1. - *Avanturile seu întâmplările lui Robinson. Partea a II-a. Începutul capitolului „Sara a douăsprezecea”*

Fig. 2. - Ilustrație din *Avanturile seau întâmplările lui Robinson Crusoe*: „A doaua bătălie [a] lui Robinson cu sălbaticii”

Fig. 3. - Ilustrație din *Aventurile sau întâmplările lui Robinson Crusoe*: „Robinson călătorește din ostrov către patria sa

**A rare copy: Robinson Cruzoe seau întâmplările cele minunate ale unui tânăr (Iași, 1835)
and some primary bibliographical and historiographic comments**

ABSTRACT

This paper wishes to draw attention to this work. On the one hand, we focused on underlining the special bibliophile importance of the Iassy edition, from 1835, the first Romanian translation of the German adaptation from 1779 by J. H. Campe, of „the novel” *Robinson Crusoe* written by Daniel Defoe; (this was launched in 1719), and in our country was released under the title *Robinson Cruzoe seau Întâmplările cele minunate a[le] unui tânăr* (or secondary title *Avanturile seau întâmplările lui Robinson*). On the other hand, we followed to mention the fact that in the *Reference library* of the *National Museum* from Alba Iulia is preserved the second volume of this important printing from Iassy, from the modern time of culture, literature and Romanian printing. Translation of the work was made by Vasile Drăghici (1796-1861), Moldavian writer of humble origins, that became a boyar, following his preoccupations for book and occupying some intellectual positions. Thirdly, we also focused on pointing out several aspects of primary reception, at the level of Moldavia (but also Bucharest) of this important release from Iassy, from 1835, by publication and initiation of analysis of the List with book's subscribers, also printed at the end of the work from 1835. Thus, according to this primary investigation is revealed that this work had more or less contributed to spiritual shaping of many important figures from the beginning of modernization of Romanian society, such as Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Costache Conachi, Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu etc.

List of illustrations

- Fig. 1.** - *Avanturile seau întâmplările lui Robinson*. Second part. Beginning of chapter „The twelfth night”
- Fig. 2.** - Illustration from *Avanturile seau întâmplările lui Robinson Crusoe*: „The second battle of Robinson with the savages”
- Fig. 3.** - Illustration from *Avanturile seau întâmplările lui Robinson Crusoe*: „Robinson travels from the islet to his country”

Abrevieri bibliografice

- Bogdan 1919 – *Societatea Medico-Naturalistă și Muzeul Istorico-Natural din Iași. 1830-1919: documente, scripte și amintiri, culese și comentate de N. A. Bogdan*, Iași, 1919
- BRM – *Bibliografia Română Modernă*, I-IV, București, 1984-1996
- Bogdan-Duică 1926 – G. Bogdan-Duică, *Vasile Alecsandri. Povestirea unei vieți*, București, 1926
- Camariano-Cioran 1966 – Adriana Camariano-Cioran, „Câteva din operele iluminiștilor germani, Wieland și Lafontaine, traduse în limba greacă și română în prima jumătate a secolului al XIX-lea”, în *Limba și Literatura*, XII, 1966
- Chiaburu 2005 – Elena Chiaburu, *Carte și tipar în Țara Moldovei până la 1829*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005
- Chiaburu 2011 – Elena Chiaburu, *Carte și tipar în Țara Moldovei (ediția a II-a revăzută și adăugită)*, Iași, Editura Univ. „Alexandru Ioan Cuza”, 2011
- Ciubotaru 2014 – Mircea Ciubotaru, *Portrete de ctitori în biserici de pe Valea Bârladului*

- superior. Dimitrie Drăghici de la Valea Ursului, în *Prutul. Revistă de cultură. Huși. Serie nouă. Fondator Costin Clit*, Anul IV (XIII), Nr. 1 (53), 2014
- Ciuhandu 1934 – Gheorghe Ciuhandu, *Dr. Giorgiu Popa. Un om de școală și cultură (1841-1897)*, Arad, 1934
- Diaconovich 1898 – Constantin Diaconovich, *Enciclopedia română*, Tomul I, Sibiu, 1898
- Diaconovich 1900 – Constantin Diaconovich, *Enciclopedia română*, Tomul II, Sibiu, 1900
- Dicționar ... [1979] – Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, [București], [1979]
- Duțu 1969 – Alexandru Duțu, *Explorări în istoria literaturii române*, București, 1969
- Iacob 2014 – Dan Dumitru Iacob, „Testamentul vornicului Gheorghe Beldiman din 25 mai 1790”, în *Retrospecții medievale. În onoare Profesorului emeriti Ioan Caproșu. Ediderunt Victor Spinei, Laurențiu Rădvan, Arcadie M. Bodale*, Iași, Editura Universității „Alex. Ioan Cuza”, 2014
- Iarcu 1873 – Dimitrie Iarcu, *Bibliografia Chronologica romana sau Catalogu generalu de cărțile romane imprimate de la adoptarea imprimeriei. Diunatate Secolu XVI si până asta-di. 1550-1873. Edițiunea a doua*, București, Imprimeria Statului, 1873
- Iorga 1983 – Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea. De la 1821 înainte, Ediție și note de Rodica Rotaru. Prefață de Ion Rotaru*, Vol. I-III, București, Editura Minerva, 1983
- Lakatos 1881 – Lakatos Ottó, *Arad története*, vol. III, Arad, 1881, p. 75-76
- Márki 1895 – Márki Sándor, *Aradvármegye és Arad szazad kiraly város története*, Arad, 1895
- Mircea 2011 – Gabriela Mircea, *Elita și comunitatea românească din Alba Iulia în primele trei decenii ale secolului al XX-lea. Spicuiuri din tipărituri și documente de epocă*, I, în *Anuarul Institutului de Istorie „G. Barițiu”*, Tom. I, Cluj-Napoca, 2011, p. 111-128
- Mircea 2011a – Gabriela Mircea, „Înființarea Despărțământului VIII Alba Iulia al Astei (1870), oglindită în surse documentare locale”, în *Ethos*, XXI, Anul II, nr. 7, 2011, p. 7-47
- Mircea 2013 – Gabriela Mircea, *Elita și comunitatea românească din Alba Iulia în primele trei decenii ale secolului al XX-lea. Spicuiuri din tipărituri și documente de epocă*, II, în *Anuarul Institutului de Istorie „G. Barițiu”*, Supliment, 2013, p. 189-217
- Mircea 2013a – Gabriela Mircea, „Înființarea Despărțământului VIII Alba Iulia al Astei (1870), oglindită în surse documentare locale”, în *Ethos*, XXI, Anul IV, nr. 20, 2013, p. 89-118
- Pop 1978 – Augustin C. N. Pop, *Pe urmele lui Eminescu*, București, Editura Sport – Turism, 1978
- Repertoriul 2006 – Repertoriul traducătorilor de limba franceză, italiană și spaniolă (sec. XVIII-XIX). Studii de istorie a traducerii (I)* (Coordonator: Georgiana Lungu-Badea), Timișoara, Editura Universității de Vest, 2006
- Samaritan 1938 – Pompei Gh. Samaritan, *Medicină și farmacie în trecutul României*, Vol. II., 1775-1834, București, 1938
- Sion 1892 – Constantin Sion, *Arhondologia Moldovei. Amintiri și note contemporane. Cu o prefață analitică de Gh. Ghibănescu*, Iași, 1892

Cuvinte-cheie: traducere românească, boieri, apariție editorială, tipografie, prenumerați

Keywords: Romanian translation, boyars, publication, printing house, subscribers